

РОЗДІЛ 5. РЕЦЕНЗІЇ

**УКРАЇНСЬКІ СТУДЕНТИ ПРО СВОЄ МАЙБУТНЄ В УМОВАХ ВІЙНИ
РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ МАРІЇ ЧЕПІЛЬ, ЕВИ САЖИНСЬКОЇ-МАЗУРЕК
«STUDENCI UKRAIŃSCY WOBEC SWOJEJ PRZYSZŁOŚCI – PERSPEKTYWA
STANU WOJENNEGO»¹**

**UKRAINIAN STUDENTS ABOUT THEIR FUTURE IN WAR CONDITIONS:
REVIEW OF THE MONOGRAPH BY MARIA CHEPIL, EWA SAZHYNska-
MAZUREK «STUDENCI UKRAIŃSCY WOBEC SWOJEJ PRZYSZŁOŚCI –
PERSPEKTYWA STANU WOJENNEGO»¹**

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/80.2.32>

Червінська І.Б.,

докт. пед. наук, професорка,
професорка кафедри педагогіки
початкової освіти та освітніх інновацій,
завідувачка творчої
навчально-наукової лабораторії
«Гірська школа Українських Карпат
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Вміння передбачати майбутнє є важливою складовою особистого розвитку. Цей процес дозволяє людині аналізувати поточну ситуацію, розглядати можливі сценарії та планувати дії на основі очікуваних результатів. Прогнозування майбутнього не тільки дозволяє передбачити, але й активно впливати на події, спрямовуючи свої дії та вибори. Важливим аспектом цього процесу є усвідомлення особистих цінностей та пріоритетів. Кожна людина має свої власні цілі та цінності, які визначають напрямок її самореалізації. Ієрархія цінностей, сформована в свідомості людини, визначає, на чому вона зосередиться в житті, які цілі вважатиме пріоритетними та які способи самореалізації обере. До того ж планування майбутнього заохочує до розвитку стратегічного мислення. Цей процес вимагає аналізу, врахування різних аспектів життя та прийняття свідомих рішень. Війна внесла свої корективи у планування майбутнього студентами.

Монографія присвячена актуальній проблемі – планування студентами свого майбутнього під час війни. Серед наукових публікацій, присвячених російській агресії в Україні та її наслідкам, ця праця вирізняється саме педагогічним фокусом. Дослідниці зосереджують увагу на сподіваннях та

прагненнях юнаків та дівчат – студентів університетів із Західної України. Це видання є важливим не тільки для академічної спільноти, але й для широкого кола читачів, адже вона проливає світло на долю молоді, яка опинилася в епіцентрі трагічних подій. Авторки, використовуючи свій багаторічний досвід роботи зі студентами, глибоко аналізують, як війна вплинула на їхні плани та мрії, які виклики постали перед студентами, як вони адаптуються до нових умов, і які перспективи бачать для себе в майбутньому.

Структура монографії включає чотири розділи, кожен з яких логічно пов'язаний з іншими та спрямований на розкриття досліджуваної теми. Розпочинається видання зі вступу, що окреслює актуальність досліджуваної проблеми. Завершується робота висновками, списком використаної літератури та додатками. Монографія є результатом кропіткої праці, що підтверджується використанням майже трьохсот бібліографічних джерел, серед яких значну частку складають найновіші публікації українською та англійською мовами. Цей факт свідчить про глибоке занурення авторок у досліджувану проблематику та прагнення до всебічного охоплення існуючих напрацювань. Зміст містить таблиці та графіки з представленими

¹ Czepil M., Sarzyńska-Mazurek E. Studenci ukraińscy wobec swojej przyszłości – perspektywa stanu wojennego. Lublin : Wyd. UMCS, 2024. 166 s. ISBN 978-83-227-9870-6

статистичними даними. Така презентація матеріалу відповідає традиційній схемі побудови теоретико-емпіричних наукових праць.

Авторки у першому розділі акцентують увагу на змінах у системі вищої освіти України, поставивши перед студентами та викладачами безліч викликів. Війна призвела до руйнування навчальної інфраструктури, переміщення закладів освіти та зміни звичного формату навчання. Незважаючи на це, вища освіта продовжує функціонувати, демонструючи адаптивність та прагнення до збереження освітнього процесу. Безпека учасників освітнього процесу є першочерговим завданням. Заклади освіти вживають заходів для забезпечення безпеки, зокрема, облаштування укриттів, проведення навчань з цивільної оборони та психологічної підготовки. Дистанційне навчання стало важливою альтернативою в умовах воєнного стану, забезпечуючи доступ до освіти незалежно від місця перебування. Проте, дистанційне навчання має свої недоліки, зокрема, проблеми з доступом до інтернету, технічним забезпеченням та недостатністю живого спілкування. Війна негативно впливає на психологічний стан студентів, викликаючи стрес, тривогу, страх та інші емоційні проблеми. Важливою є підтримка студентів у подоланні психологічних труднощів, надання їм психологічної допомоги та створення сприятливого навчального середовища. Незважаючи на виклики, війна також відкриває нові можливості для студентів. Студенти мають можливість отримати унікальний досвід навчання в екстремальних умовах, розвинути свої адаптивні здібності та лідерські якості. Війна також сприяє розвитку громадянської свідомості та патріотизму серед молоді. Війна є серйозним випробуванням для системи вищої освіти в Україні, але водночас вона є поштовхом для її трансформації та розвитку. Важливо, щоб держава, суспільство та заклади освіти об'єднали зусилля для подолання викликів війни та створення сприятливих умов для навчання та розвитку студентів.

Другий розділ «Війна і життєві плани студентів» розкриває вплив війни на життя та життєві плани української молоді. Авторки стверджують, що соціальний портрет сучасного студента включає в себе не тільки навчання, але й активну громадянську позицію, волонтерство та прагнення змін. Ціннісно-сміслові орієнтації студентської молоді зміщуються в бік патріотизму, незалежності та внеску в майбутнє країни. Війна стала серйозним випробуванням для резильєнтності студентства. Проте, молодь демонструє високий рівень адаптивності та здатності до відновлення. Студенти не тільки продовжують навчання, але й активно допомагають армії, біженцям та постраждалим від війни. Планування майбутнього в умовах війни стає складним, але не менш важливим завданням.

Студенти переосмислюють свої пріоритети та шукають нові шляхи для самореалізації. Кар'єра в умовах війни набуває особливого значення. Молодь прагне працювати на благо країни, розвивати економіку та створювати нові можливості для майбутніх поколінь. Незважаючи на всі труднощі, українські студенти залишаються оптимістично налаштованими та вірять у перемогу України. Вони є рушійною силою змін та надією на краще майбутнє.

У третьому розділі коректно описано методологічні основи дослідження. У традиційний спосіб авторки визначили мету дослідження, схарактеризували прийняту модель дослідження. Вони використали такі інструменти: Опитувальник стратегій конструювання майбутнього С. Тимошик-Томчак, Шкалу самооцінки М. Розенберга, Короткий п'ятифакторний опитувальник особистості (TIPI), розроблену авторками анкету щодо професійних та освітніх планів студентської молоді. Наприкінці цієї частини роботи вони представили спосіб вибору вибірки осіб, охоплених дослідженням, разом із їх характеристикою. Дослідженням охоплено студентів педагогічних та гуманітарних спеціальностей, враховуючи їх специфічну ситуацію на ринку праці під час війни.

Цінним є четвертий розділ, в якому представлено результати власного дослідження. Авторки зосередилися на кількох ключових аспектах. Використовуючи модель стратегій побудови майбутнього, вони з'ясували, що студенти, які брали участь у дослідженні, надавали перевагу стратегіям, що базуються на реальності, мріях та принципі «лови момент», тоді як стратегії, засновані на авторитеті, примусі чи очікуванні, були менш популярними. Крім того, розглянуто питання роздумів молоді про своє майбутнє в умовах війни. Цікавим є той факт, що в умовах нестабільності та невизначеності воєнного часу студенти зберігають тенденцію до формування конкретних професійних планів та демонструють оптимістичний настрій.

Важливим питанням, яке також порушили авторки, є висока самооцінка студентів. На їхню думку, саме вона сприяє формуванню цілісного уявлення про себе та допомагає в досягненні поставлених цілей і реалізації планів. Останній блок дослідження був присвячений аналізу особистісних характеристик, серед яких були виділені: екстраверсія, сумлінність, доброзичливість, емоційна стійкість та відкритість до нового досвіду. Результати дослідження показали, що найвищі показники студенти отримали за шкалами сумлінності та доброзичливості, тоді як найнижчі – за шкалою емоційної стійкості.

Дослідження, проведене авторками, виявило, що українські студенти, незважаючи на важкі умови воєнного часу, мають значний потенціал для подолання труднощів. Важливими факторами,

що сприяють цьому, є їхня позитивна самооцінка, психологічна стійкість та здатність адаптуватися до змін. Водночас, отримані результати є важливим підґрунтям для розробки практичних рекомендацій та формування освітньої політики.

В умовах воєнного стану, коли країна переживає глибокі соціально-економічні зміни, питання планування освітньої та професійної кар'єри набуває особливої актуальності. Кар'єрне консультування відіграє вирішальну роль у забезпеченні молоді необхідними знаннями та навичками для успішної інтеграції в нові реалії ринку праці. Воно допомагає молодим людям зорієнтуватися у світі професій, визначити свої сильні сторони та інтереси, а також отримати інформацію про актуальні вакансії та можливості для навчання. Важливо, щоб заходи з кар'єрного консультування та профорієнтації були доступними для всіх людей, які вступають у доросле життя в умовах війни, незалежно від їхнього соціального статусу,

місця проживання чи інших факторів. Держава, освітні заклади та громадські організації повинні об'єднати свої зусилля для створення ефективної системи підтримки молоді у цей складний час, враховувати нові реалії ринку праці та потреби молоді, яка пережила травматичний досвід війни. Тільки спільними зусиллями можна забезпечити молоді можливості для успішного майбутнього в умовах війни та після її завершення.

Монографія Марії Чепіль та Еви Саржинської-Мазурек «*Studenci ukraińscy wobec swojej przyszłości – perspektywa stanu wojennego*» – це не просто наукове дослідження, яке вирізняється глибиною аналізу, емпатією до досліджуваних та об'єктивністю оцінок. Вона не лише констатує факти, але й розкриває складний внутрішній світ української молоді, її страхи, надії та прагнення, є важливим внеском у розуміння сучасних викликів, що постали перед Україною, і може стати основою для подальших досліджень у цій сфері.